

TEACH-VIP

Саломатликни ҳимоя қилиш мақсадида травматизим ва зўравонликни олдини олиш учун ўқитиш, **тарғибот ишларини** ва ҳамкорликни кенгайтириш

Қуйидаги машғулот маълумотлари травматизмни олдини олиш ва назорат қилиш ўқув курсига асосланган бўлиб, бирламчи Жаҳон соғлиқни сақлаш ташкилоти ва травматизм бўйича мутахассислар глобал тармоғидан томонидан тайёрланган.

**Кенгайтирилган
курс
Машғулот №**

БОЛАЛАРГА НИСБАТАН ЗЎРАВОНЛИК ВА ЭЪТИБОРСИЗЛИК - 1

- Таъриф
- Зўравонлик турлари
- Ҳавф омиллари ва моиллик
- Ҳимоя омиллари

**Сектрлараро таъсир универсал, танлаб олувчи ва
йўналтирувчи чоралар, мониторинг ва баҳолаш**

БОЛАЛАРГА НИСБАТАН ЗЎРАВОНЛИК ВА ЭЪТИБОРСИЗЛИК

Жавобгарлик билан таърифланиб, ишонч ёки хукмронликдан фойдаланган холда, муносабат йўсинида бола ривожланиши ёки ғурурига, саломатлигига зиён етказиши мумкин бўлган ёки етказаётган, унинг яшаб кетишига хавф солиши мумкин бўлган ёки солаётган жисмоний ва\ёки рухий ёмон муносабатнинг барча турлари, жинсий зўравонлик, эътиборсиз ва лоқайд муносабат, ҳамда коммерция ёки бошқа эксплуатациялар ҳисобланади.

ТАЪРИФ

Бола

Боқувчи

Ёмон муносабат

Аниқ зиён

Потенциал зиён

Жавобгарлик муносбати

БОЛАЛАРГА БЎЛГАН ЁМОН МУНОСАБАТНИНГ ТУРЛАРИ

Жисмоний зўравонлик:

- Лат ейишлар
- синишлар
- Бош мия жарохатлари
- Ички аъзолар жарохатлари
- куйишлар

Жинсий зўравонлик

Рухий зўравонлик

- Зўравонликка моиллик
- Қўрқитиш, хавф солиш
- камситиш
- Ноадекват ижтимоийлик

Боқувчининг йўқлиги ва лоқайд муносабат:

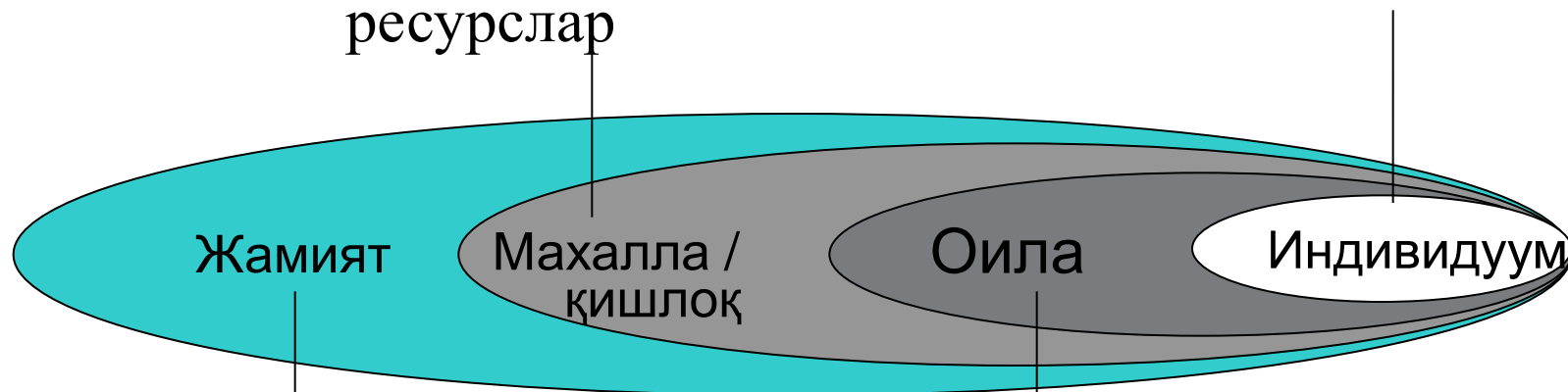
- Жисмоний ҳолати, ривожланишдан орқада қолишини қамраб олади
- Тиббий ёрдам
- таълим
- қаровчи
- Рухий ҳолат

- Эксплуатация

ХАВФ ОМИЛЛАРИ/МОИЛЛИК

Ёш, жинс, миждоз, интеллектуал қобилият
(бола) фарзандлар сонида нечанчиси,
(боқувчи) алкоғол ва гиёхвандликни
суистеъмол қилиш

Аҳолининг кўплиги,
нотурғунлик, чекланган
ресурслар

расизм, сексизм,
гиёхвандлик ва
қуролларни сотиш

Қашшоқлик, ишсизлик, яшаш
шароитининг зичлиги,
меъёрлашмаган фаолият,
четлаштириш, зўравонлик

ҲИМОЯ ОМИЛЛАРИ

Боланинг боқувчисига узвий боғланиб қолиши

Ёмон муносабат кўринишлари билан

мослашишнинг туғма қобилияти

Боланинг ишончига кирган катталарга бўлган

муносабати

Ижтимоий капитал, яъни бола ҳимояси билан

шуғулланадиган ижтимоий тармоққа боғланиш

имкони мавжуд

Межсекторал тадбирлар

Йўналтирувчи: ёмон муносабат аниқланган жойларда қўлланилади

Танлаб олинувчи: ёмон муносабат ёки унга нисбатан моиллиги бўлган популяциялар учун

Универсал:

Ёмон муносабатни олдини олиш мақсадида барча аҳоли учун мўлжалланган

УНИВЕРСАЛ ТАДБИРЛАР

Умумий зўравонлик:

**Мос равишдаги ресурслар -
озуқа, уй жой, кийим (яъни
қашшоқликни
камайтириш)**

**Расизм ва сексизмга қарши
йўналтирилган тарғибот
ишлари**

**Қурол аслаха ва гиёхванд
моддаларини тарқатишга
қарши йўналтирилган
дастурлар**

**Болаларга ёмон муносабатда
бўлиш:**

**Болаларни баркамolini
қадрлилигини ва
ҳуқуқларини тан олиш**

**Ота оналар ва болалар орасидаги
узвий боғликни тарғибот қилиш**

**Туғруққача ва туғруқдан кейинги
давр ёрдамини таъминлаш**

**Сифатли мактабгача муассасалар
Сифатли таълим**

Барча учун тиббий хизмат

Уйга қатновлар дастурлари

**Ота оналарни тайёрлаш
дастурлари**

ТАНЛАБ ОЛИНУВЧИ ТАДБИРЛАР

Уйга қатнов дастурлари

Ота оналарни тайёрлаш дастурлари

Амалий кўмак (масалан, хўжалик бўйича ёрдам ёки махсус болалар боғчаси ёки яслилар билан таъминлаш)

Алкоголизм ва гиёхвандликни даволаш бўйича дастурлар

Оила консултациялари

ЙЎНАЛТИРУВЧИ ТАДБИРЛАР

Бола ҳимояси

- идентификация
- изланиш/тасдиқлаш
- Хавфсизликни баҳолаш
- Иш юзасидан қарорлар

Бола (ва оила) реабилитацияси
жиной текширув,
жиноятчининг жавобгарликка
тортилиши ва реабилитацияси

ТУРЛИ ХИЛ СЕКТОРЛАР ИШТИРОКИ

Тиббиёт соҳаси: бола саломатлигини баҳолаш

- тиббий кўрсаткичлар ҳужжатлари
- органик касалликларни чеклаш
- ташхислаш – жароҳат механизми ва унинг оғирлик даражаси
- доимий тиббий хизмат

Ижтимоий: бола ҳимояси

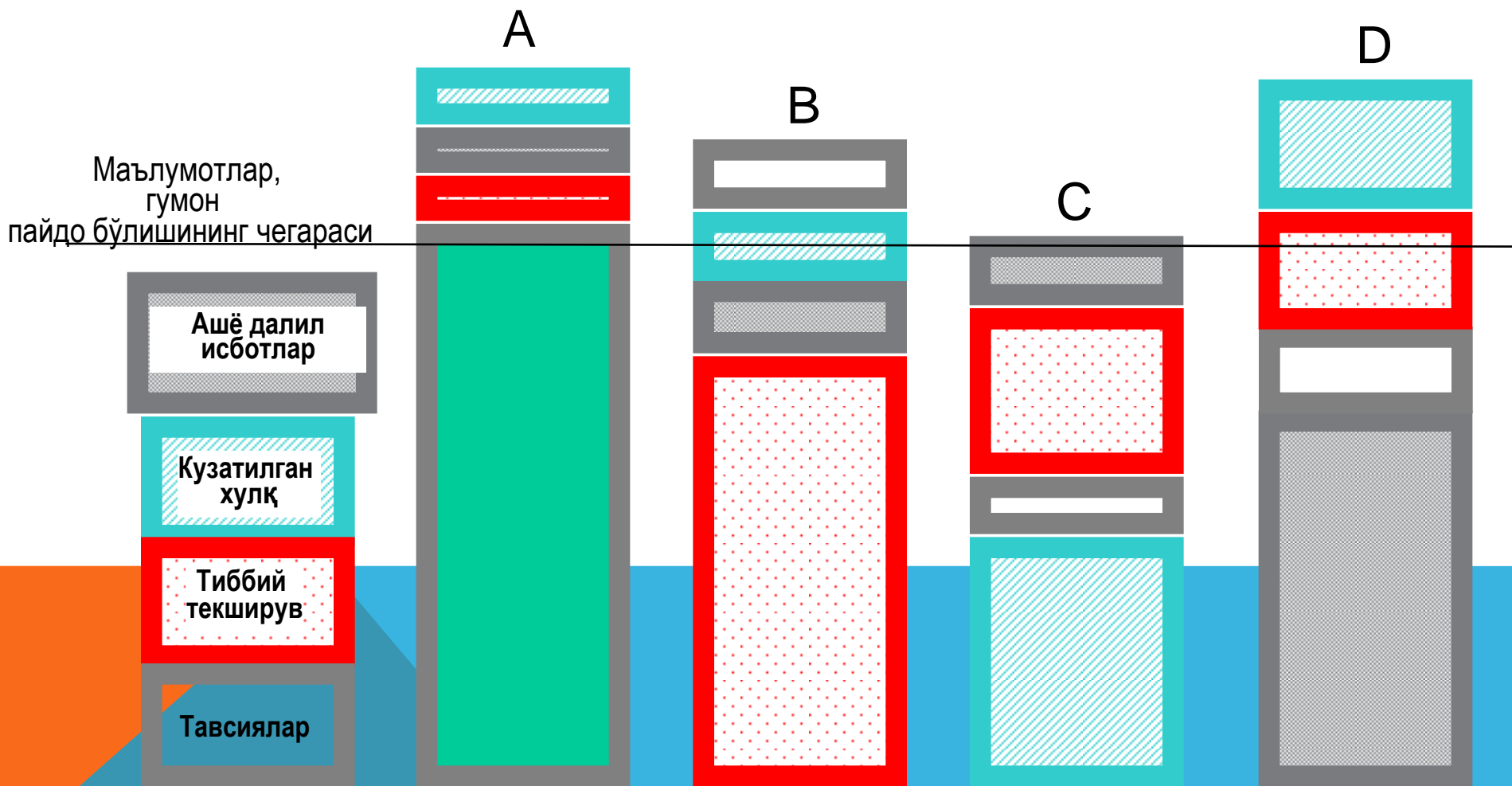
- рухий ижтимоий баҳолаш
- оилани қўллаб қувватлаш
- болани беҳатар жойга жойлаш

Ҳуқуқий: жиноятчини жинойий жавобгарликка тортиш

- изланиш, жиноятни тасдиқлаш ва жавобгарликка жалб этиш
- жазо ва реабилитация

МОДУЛ КЎРИНИШИДА ТАЙЁРЛАНГАН БОЛАЛАРГА ЁМОН МУНОСАБАТДА БЎЛИШНИ ТАШХИСОТИ

ЁМОН МУНОСАБАТ ҲАҚИДА ХАБАР БЕРИШ

Хабар муҳимми?

Хабар учун шароит

Хабар асоратлари

Зиён етказилганлиш кўрсатмалари

Бола қандай зиён кўрганлигининг таърифи қуйидаги саволлар ёрдамида аниқланади.

Бу қачон кузатилди?

Қаерда кузатилди?

Ҳодиса нима билан бирга кечган эди, унинг натижасида болага зиён етказилган?

Бўлиб ўтган ходиса вақтида бола кимнинг қарамоғида бўлган?

Зиён кўрсатилишида боқувчининг ўрни қандай?

Зиён етганидан кейин боланинг ҳолати қандай бўлган?

Бола зиён кўрганидан сўнг боқувчи нима қилди?

Зиён етказилганлиш кўрсатмалари

Зиён етказилганликдан қайси маълумотлар болага ёмон муносабатни тахмин қилиш имконини беради:

Ҳақоний бўлмаган маълумот/ физикал текширувлар хулосаларига зид ёки боланинг рухий ҳолати натижалари

Деярли ҳеч нарса бўлмаганлиги

Бола зиённи ўзига ўзи етказганлиги

Вақт ўтиши билан кўрсатмалар ўзгарувчанлиги

Акалар /опалар ёки тенгдошлар айбдорлиги

Манба: Giardino, Christian & Giardino дан мослаштирилган, 1997.

Тиббий текширувлар

ЖИСМОНИЙ ВА РУХИЙ САЛОМАТЛИКНИ ТЕКШИРУВИНИ ҚАМРАЙДИ

Боланинг бўйи, тана вазни ва бош айланасини перцентеларни қўлмаган ҳолда ўлчаш

Қуйидагиларни қўшган ҳолда «Бошдан оёққача» текшириш

- Жинсий аъзолар
- Тўлиқ неврологик текширув
- Офтальмоскопияни қўшган ҳолда кўришни текшируви

Боланинг ривожланиш даражасини баҳолаш
Рухий ҳолатни баҳолаш

Кузатиладиган хулқ атвор

БОҚУВЧИ ВА БОЛАНИНГ ХУЛҚ АТВОРИ

Боқувчи

Тиббий хизматга кеч мурожат қилиш

Холатнинг жиддийлигини хис этмаслик ва боланинг азобларига бефарқлик

Болага ёрдам кўрсатмайди ва унга эътиборсиз

Болани камситади ва айблайди

Бола

Боқувчининг ёрдамини қидирмайди

Боқувчи билан ноодатий гаплашади, мисол учун кўрқув билан, нафрат ёки ўзига ота оналик ўрнини олади

Хизмат кўрсатаётганлар билан ўзини ноодатий (ғалати) тутлади

Суд-тиббиёти экспертизаси

Тиббий тадқиқот

Қон таҳлили – қон ивиши, модда алмашуви, инфекциялар, касалликлар, синамалар, қорин бўшлиғи жароҳатлари ва хоказо.

Тана суюқликларининг таҳлили – токсикологик текшируви, инфекция аниқлашга суртма текшируви ва хоказо.

Визуал ташхис – скелет текшируви, асаб тизими ва хоказо.

Рухиятни баҳолаш ва синамалар

Суд-тиббиёти экспертизаси

Криминалистик экспертизаси

Фотографик хужжат

Далилий хом ашё – керакли намуналарни олиш
сўровнома - бола, шубхаланган жабрланувчи, бошқа
мухим маълумотчилар

Ходиса бўлган жой ҳақида маълумот – моддий
характеристика ва ўлчамлар

видео-реконструкция гумон қилинган ходиса

Жароҳатлар экспертизаси

**Жароҳат харақтеристикаси
ёки хавфли ҳолатлар**

Шу билан бирга

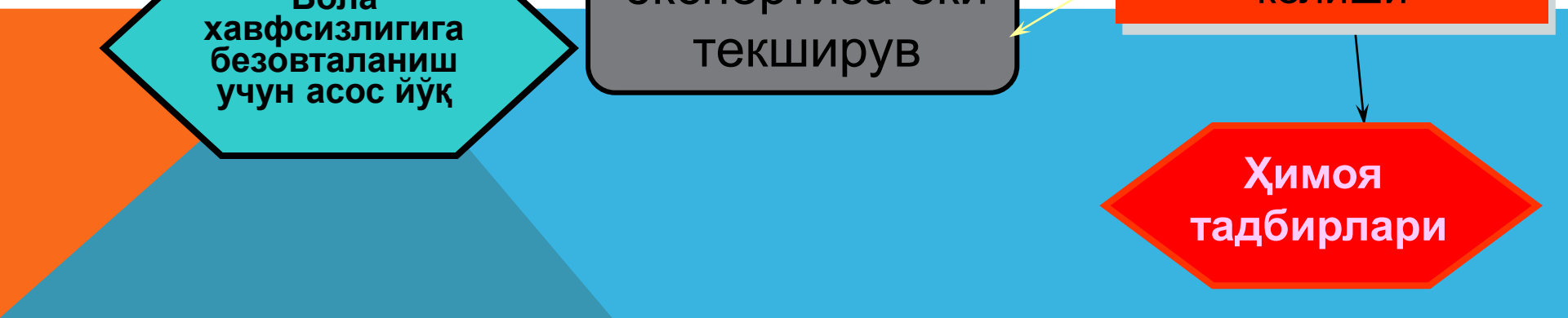
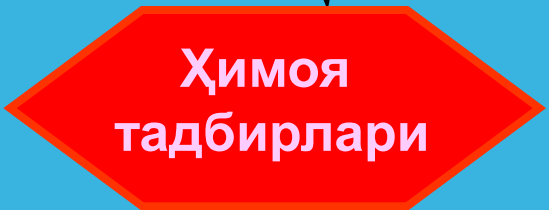
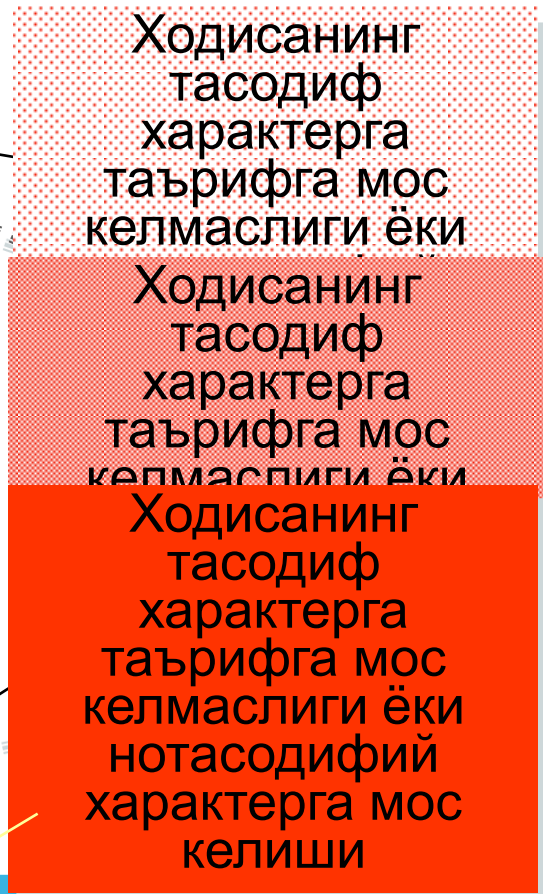
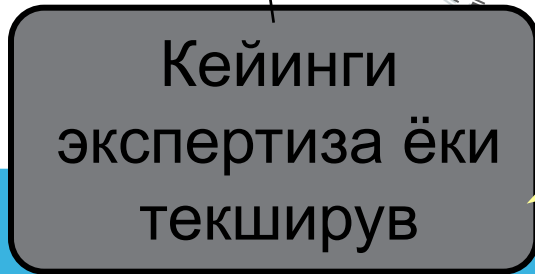
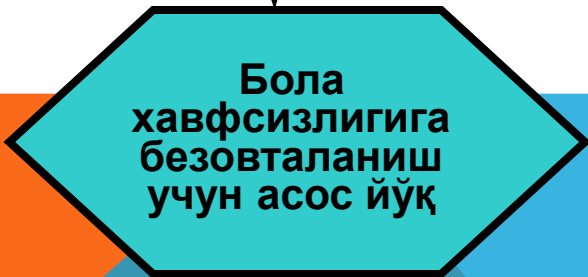
Зиён етказиш
ҳолатлари
реконструкция

Саломатлик ҳолати ва боланинг
ривожланиш даражаси

Жароҳат ёки ҳолатнинг келиб
чиқишининг таърифи – видео-
реконструкцияни қўмай олади

Уй шароити ёки ҳодиса жойи
физик харақтеристик аси

Ходиса реконструкцияси

ЎЛИМ ХОЛАТЛАРИНИ ТЕКШИРИШ

Болага ёмон муносабатда бўлиш ҳолатлари хатто ўлим ҳолатлари кузатилган ҳолда ҳам аниқланмаслик мумкин.

Боланинг барча ўлим ҳолатларида, айниқса чақалоқларда тўсатдан ўлим ҳолатида, чуқур текширувлар ўтказиш керак.

Ўзида тутади:

- Барча аъзолар аутопсияси, кўзни бутун олиб ташланиши, скелет текшируви, токсикологик текшируви ва инфекция аниқлаш учун текширув
- Тиббий картани тўлиқ текшируви
- Азалдан боланинг ҳимоясига учун зарур бўлган турли омилларни чуқур ўрганиш
- тўлиқ криминалистик экспертизаси

Буларнинг бари ўлим сабаблари таърифланган ходисалар билан билвосита алоқаси борлиги, ёки ўлим сабаби тасодиф эмаслигига гумон уйғотиши мумкин.

ЁМОН МУНОСАБАТНИНГ АСОРАТЛАРИ

Бўлиши мумкин бўлган кўпгина ножўя асоратлар ичида:

Тўғридан тўғри*

Турли аъзолар ёки тана қисмлари жароҳатлари, ўлим
Жинсий йўл орқали юқадиган инфекциялар, исталмаган хомила

Хавсираш, овқатланиш ва уйқу бузилиши, суиқасд ҳолатлари

* Тўғридан тўғри асоратлар узоқ муддатли асоратларга ўтиши мумкин

Узоқ муддатли

Қабул қилиш бузилиш, паралич, кўрлик, карлик ёки қўл ёки оёқ қисмини йўқотиш

Онкологик касалликлар, юрак ва ўпка касалликлари, спастик колит, фибромиалгия

Жинсий дисфункция, бепуштлиқ
алкоголизм, гиёҳвандлик, қабул қилиш бузилишлари, ёмон ижтимоий мослашиш

ҲИМОЯ

Адекватликни таъминлаш мақсадида барча ўтказиладиган тадбирлар доимий назоратни талаб қилади

Танлаб олувчи аралашувлар сифатида қўлаб қувватлаш хизматларни кўрсатиш

Эхтимолий жабрланувчи ва боланинг муносабатларини чеклаш

Боланинг ҳимоясини таъминлаш мақсадида уй шароитида тавсия қилинган чоралар бажарилишини назорати

Болани уйдан ажратиш – аввал вақтинча, кейин керак бўлса доимий

ЁМОН МУНОСАБАТГА УЧРАГАН БОЛАНИ РЕАБИЛИТАЦИЯСИ

Физик бузилишларни даволаш, узоқ муддат даволашни таъминлаш ва ёрдамчи воситалар билан таъминлаш, мисол учун ногиронлик креслоси ёки фиксирующих мосламалар

Зўрлаш билан боғлиқ рухий муаммоларни хал қилиш қисқа муддатли ёки узоқ муддатли психотерапия , шу билан бирга:

- консультация
- Қўллаб қувватлаш гуруҳлари, мисол ижтимоийлашиш мақсадида

Тикловчи таълим дастурлари

ЗУРАВОНЛИК НАТИЖАСИДА ШУБХАЛАНГАНЛАРНИ ЖИНОЙ ЖАВОБГАРЛИККА ТОРТИШ

Жавобгарликка тортиш ва гарровга озод этиш

Суд тахлилини олиб бориш ва жабрланган боланинг ўрни

Эркинликдан озод қилиш ёки альтернатив чоралар

Жиноятчи реабилитация

Агарда шундайлар бўлса озодлик (айбсизликни исботлаш, ярим муддат ўтаганидан ёки тўлиқ муддат ўтаганидан кейин) ва озодлик шароитлари, если таковые имеются.

МОНИТОРИНГ ВА БАХОЛАШ

Аниқ бўлган ёмон муносабатли ҳолатларининг мониторинги аралашувгача, аралашув давомида ва аралашувдан кейинги ҳолатларни баҳолаш имконини беради.

Аралашувларнинг барча даражасида ҳамма тадбирлар, ўтказишга кетказилган маблағ ва сифатига боғлиқ бўлган самараси ва фойдасини баҳолашни талаб қилади.